

AVRUPA SOSYAL ŞARTINA RAĞMEN ARAÇSALLAŞMA İLE ENGELLİLER DAHİL ENGELLER HELEN AŞILAMIYOR.

SHU Nihat Tarimeri

Bilindiği gibi engelliler ile ilgili olarak CHP Genel Başkanlığı ve İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 31 Ocak ve 2 Şubat 2025 tarihleri arasında “Engellilik Çalıştayı” yapılmıştır. Haberleştirilmiş olup başta çocuklar dahil güçsüz ve savunmasız kişilerin korunması ve özgürleşmesi amacıyla İZBB dahil sunulan hizmetlerle vatandaşların özgür ve eşit kılınması gibi hedefte öne çıkarılmıştır. ¹ Engelliler dahil sosyal korumaya yönelik sunulan hizmetlerde ki bakış ve yaşanan çeşitli sorunlar ise günümüzde ki sosyal haklar ve sosyal korumayı daha da önemli yapmaktadır.

Özellikle hayırseverlik ve yardımseverliğin hukuksal dahil dönüşmesi ve dünyevi açıdan günümüzde kamusal bir hizmet olan sosyal hizmetler , sağlık ve adalet hizmeti ile birlikte gelişmiştir. Sosyoekonomik gelişmeler ve yönetsel tercihlerle kişi ve toplulukların esenlik içinde yaşanmasında sosyal adalet ve sosyal devlet özelliğinin kazanması ve karşını bulması için sosyal politikaları geliştirmek bütünselliği ve sosyal hakları anlamlı kılmaktadır. Zorlu bir süreç sonrası sahip olan sosyal haklara erişim açısından yetkinlik ve araçlar ise bilimselliği ve de hukukun üstünlüğü sosyal ve hukuk devlet özelliği kazandırabilmektedir. Bu bağlamda çocuklar ve engelliler dahil güçsüz ve savunmasız kişi, grup ve toplulukların asgari standartlarda esenlik içinde yaşaması gibi hedefte söz konusudur. Özellikle yönetsel açıdan her türlü sosyal alanlarda sosyal haklara ulaşımın ulaştırılması ve özgürlüklerin engellenilmesi amacıyla da sosyal politikaları anlamlandırmak aynı zamanda sosyal hizmetler ile bakış ile de orantılıdır.

Sosyal politika açısından öne çıkan bütünsellikte, sağlık tanımı, insana bakış ve insan haklarının sosyal haklar ile birlikte anlamlandırabilmektedir. Sosyal iyilik hali/esenlik kişisel ve bedensel iyilik hali ile birlikte sorumluluk ve görev ise kamusal açıdan da önceliklidir. Sosyal politikalarıda belirlemektedir. Dolayısıyla yoksulluk dahil çeşitli yoksunluk içinde ki kişi, grup ve toplulukların asgari standartlara dayalı kurullarla sosyal iyilik hali/ esenliklere ulaşım için yöntem ve araçlar ise yetki ve yetkinlikle; sosyal ortam ve koşullarının değerlendirilmesini ve karşılığını bulması için hakları ve korunmasını da öncelik yapmaktadır.

Sosyal ortam ve yaşam koşullarına dayalı olarak esenlik içinde bir toplumun özgürleşmesine yardımcı olmaktadır. Eşit ve bağımsız kişiler için bu dönüşümde ise sosyal koruma açısından merkezi yönetim ve yerel yönetimler tarafından yönetsel boyut uygulamaları etkilemektedir. Sosyal hakların karşılığını bulması için anlam kazanması ve işlerlik kazanmasında yardımcı olmaktadır.

Toplumun güçsüz ve savunmasız yoksunluk içinde bırakılanlar arasında ki “engelliler” ve çocuklar ise insana bakışı (insancıl) yansıtmaktadır. Doğumdan itibaren bedensel dahil sosyal korumayı da içeren bu süreçte engelliler açısından bir anlam yüklemeye ve vatandaşların/hemşerilerin nasıl eşit ve özgürleşmesi dahil bu yöndeki hedeflerle umut verilmesi beklemektedir. Toplum içinde görünür kılınmasıyla “sakat” veya “özürlü” gibi tanımlamalarla toplumda önemli bir grup olan engellilerin “öteki” olarak bakması aynı zamanda insan hakları ve sosyal haklarına bakışı yansıtmaktadır. Kısaca “ayırıcılık” öne çıkarken kişisel açıdan merhamet ve merhametin ötesinde öne çıkan kamusal bakışa orantılı olarak görüldüğü gibi ortaya çıkan ayrışma, aynı zamanda hem yönetsel hem de siyasi boyutu etkilemektedir. Çocuklar dahil engellileri de içeren güçsüz ve savunmasız kişileri için sahip olan haklarına yönelik öne çıkarılan kamusal görev ve sorumluluklar ise günümüzü daha da önemli yapmaktadır.

¹ <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/engelli-dostu-izmir-de-erisebilirlik-calistayi/53699/156>
<https://t24.com.tr/haber/chp-nin-engellilik-calistayi-basladi,1214888>
<https://chp.org.tr/haberler/aylin-nazliaka-engellilik-calistayinin-sonuc-bildirgesini-acikladi>

Bedensel açıdan çeşitli türdeki engellilere yönelik insan haklarına bakış ve sunulan hizmetlere orantılı olarak yaşattırılan çeşitli sorunlar ve çeşitli endişeleri engellemek amacıyla sunulan hizmetlerde vatandaşlık ve hemşerilik bağlamında engelliler dahil kişilerin yanında olduğunu hissetmesi de önemli boyuttur. İnsan hakları özellikle günümüzde evrenseldir. Herkesinde kendine göre bakılmaması amacıyla Anayasanın 10; 11 ve 12. maddesinin 2 .maddesi ile ² karşılığını bulmayı da görev yapmaktadır. Sosyal politikaların gelişmesi ve geliştirilmesi bağlamında çözümler üretmesi ve mücadele edilmesi amacıyla halen var olan yönetsel bakış ise önemli bir etkidir. Ortaya çıkan mevcut durumun yanı sıra teknik ve hukuksal boyut açısından Belediyeler ile Merkezi Yönetim ilişkileri de önemlidir.

Günümüzde “engelliler” çocuklarında birlikte ele alınması da gerekmektedir. Bir toplumun da vicdanıdır. Çeşitli kurum ve aktörlerle birlikte halen sunulan hizmetler dahil söz konusu engellere etken olanlar ise gayet açık ve nettir. Sorunlar yumağında ki süreklilikler arasında söz konusu Belediyeler dahil “**bağımsız yaşam hakkı**” gibi söylem , çözümler de birlikte içermektedir. Öncelikle veri eksikliği dahil gibi uygulamaları her alanda etkilemektedir. Sahip olan haklara karşı saygıya orantılı olarak yönetsel açıdan engellenmesi ve karşılığını bulmaması hem tekniksel hemde hukuksal sorunu da birlikte ortaya çıkarmıştır. Nasıl ve ne şekilde bir eylem ve mücadele için bu ortak üretim ise haklara erişimi daha da önemli yapmaktadır.

Adil ve adaletli tutum içinde olması bağlamında sosyal adalete erişimde hakların işlerlik ve işlevlik kazanmasında öne çıkan sosyal hizmetler boyutu ve yönetimin birlikte ele alınması aynı zamanda ek sorumluluğu birlikte öne çıkarmaktadır. Kamusal sosyal hizmetler adına var olan bakış dahil engelliler ile ilgili yıllardan beri dillendirilen ağır sorunlar için çözümleri halen beklemektedir. Diğer taraftan sağlık dahil çeşitli alanlarda fırsat eşitliği ve erişebilirlik gibi hedefler çözümler için önemlidir. Fakat kamusal açıdan sorunların kaynağı olması ve bakış çözümleri zorlaştırmaktadır.

Sağlık hizmeti ve yönetiminde engelliler açısından bedensel teşhis edilmesiyle başlayan süreçte çocukluk dönemi dahil yeni bir insanlık öyküsünü de başlatmaktadır. Yaşamları ve yaşamda tutunması amacıyla kader,acı, her açıdan iyileşme,sevgi gibi destekler kişisel boyutu öne çıkarırken aile dahil sosyal ortam ve yaşam koşulları bu öyküyü de belirlemektedir. Özellikle de, sosyal iyilik/esenlik ve sosyal koruma birlikteliği kamusal açıdan sağlık dahil tüm alanı ve uygulamaları da önemli kılmaktadır. Sosyal korumayı da içeren hedefler için sosyal hizmetler dahil böyle bir üretimine yönelik çalıştay gibi çalışmalar çözümleri anlamlı kılmaktadır.

Engelliler yönelik çalıştay sonrası ortaya çıkan sonuç bildirisi dahil Çalıştay sürecindeki yeni bilgiler ve gözlemler sonrası sosyal hizmetler ile ilgili bazı konularında ele alınması da gerekmektedir.

Engelliler ve yaşattırılan sorunlara yönelik çözümler aramak amacıyla Çalıştayın ana sloganı ise görüldüğü gibi “**Bağımsız Yaşam Hakkı**”dır. Önemli ve anlamlı olup kısaca engellilik değil engelleme sorunu öne çıkarken halen var olan hakların ulaşılmaması ve engellenmesidir. Buna karşı her açıdan “sessizlik” diğer önemli bir sorundur. Görünür kılınması ve sosyal uyuma dahil mücadele için Çalıştay bu sessizliğin ve tepkisizliğin engellenmesine yardımcı olmaktadır. Görünür kılmanın ötesinde sessizlik dahil mevcut olan hakların erişilmesi için nasıl ve eylem içinde olması aynı zamanda eşit ve özgürlüğe ulaşmak içinde önemlidir. Toplum içinde bağımsız ve özgürleşmede ise insan hakları ve sosyal haklara bakış ile orantılıdır. Ayrıca İki gün süren Çalıştay da panele ek olarak 15 konunun ayrı ayrı ele alındığıda görülmektedir. Bunların arasında İzmir Büyükşehir Belediyesi , İZPA tarafında hazırlanmış “*Geleceğin Engelli Dostu Kentlerine Dünyadan İyi Uygulama Örnekleri*” çalışmasını birlikte ele alınması ve çözümler, sahip olan hakları daha da önemli ve anlamlı kılmaktadır.

Engelliler için adalete ve erişimde karşılığının bulunması açısından haklar arasında ki sosyal haklar ise özgürleşme ve bağımsızlaşma ile de orantılıdır. Sosyal politikanın da gelişmesi bağlamında ilke ve değerlerin korunmasını da görev yapmakta olup kişilerin asgari standartlarda ki temel ihtiyaçlarını karşılanması ise önceliktir. İnsan hakları olmak üzere hakları işlerlik ve işlev

2 <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

kılmasında esenlikler için adil ve adaletli tutum ve davranışlar ve bakış ise araçlarla birlikte uygulamaları belirlemektedir. Kurallara ve normlara dayalı hukuk düzeni bağlamında hukuksal koruma , ekonomik ve sosyal koruma, hakların işlerlik kazanması için de önceliktir. Haklara ulaşım ve işlerlik açısından çatışma içinde olması ise yönetsel bakış ile de orantılıdır. Buna dayalı olarak hakların korunmasına yönelik sessizlik ve tepkisizlik hali dahil mücadeleyi de anlamlı kılmaktadır.İnsan eksenli şiddetli hak savunuculuğa orantılı olarak bu yönde bir endişe ise politikaları ve araçları ,sebeup -sonuç ilişkileri analiz etmesi beceri ve yetkinlikle de belirlenmektedir.

Engelliler açısından onurlarının korunması dahil insan haklarına bakışa orantılı olarak ortak tutum ve davranış ise diğer önemli etkidir.İster merkezi ister yerel yönetsel açıdan haklara yönelik "çatışma" içinde olması gibi bir tercih aynı zamanda eylem içinde olmasını görev yapmaktadır. Kişisel,ekonomik ve kamu hakları boyutunun korunması ve gelişmesinde ise bilgiye dayalı teknik ve uygulama aynı zamanda haklarının karşılığını bulması diğer önemli etken olabilmektedir.

Doğru bilgi ve doğru gerçeklik ise önceliktir. Türkiye de ise 2004 yılından beri engelliler dahil sahip olunan haklara halen ulaşılmaması,işlerlilik kazandırmaması ve de bakış, çeşitli endişelere kaynaklık yapmaktadır. Özellikle 1980 lerde görünür kılmaya başlamasındaki bu öyküde halen var olan yönetsel bakış ve mevcut araçlarla sahip olan kazanımların kaybedilmesine neden olmaktadır.Bu yönde bir ortaklıkta söz konusudur.Sosyal politikalar dahil işlerlik ve işlevlik ile ilgili sessizlik nedeniyle , Çalıştay da sık sık ele alan " **hak temelli**" bakışla mücadele ve beklentileri, anlamlı kılmasına yardımcıdır.Hak eksenli bakışa orantılı olarak ortaya çıkan bu endişelere karşı sosyal politikaların geliştirilmesi amacıyla somut adımlar için bu yöndeki araçlar ve de yöntemler ve işlerlik kazanması Çalıştayı daha da anlamlı kılmaktadır. Özellikle çeşitli bilgiler ve görüşler ile ortaya çıkan Çalıştay sonrası yapılan bildiri de ki önemli,değerli bilgiler ve çözümler arasında psikososyal destek ve sunulan çeşitli hizmetler arasında bakım gibi bazı uygulamaları ele almıştır.

Aynı zamanda şimdiye kadar engellilik değil sahip olan haklarının nasıl engellendiğini tespit ve teyit etmiştir..Mücadele etmek dahil böyle bir ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.Süre gelen sessizlikle birlikte halen karşılığının olmaması sosyal hizmetler boyutunun haklar dahil her açıdan ele alınmasını gerekmektedir.Ortada uygulayıcı bir bakanlık olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sahip olan haklarının korunması ve uygulaması yerine halen çeşitli keyfiliklerle işlerlik ve işlevlik kazanılmaktadır.Sorununda temel parçasıdır.Çocuklarla birlikte engelliler dahil güçsüz ve savunmasız bırakılan kişi ve ailelere karşı sessizlik ve tepkisizlik sosyal hizmetleri anlamlı ve işlevli kılmasını daha da önemli yapmaktadır.Merkezi yönetim dışında yerel yönetim açısından Belediyeler de sosyal hizmetler asli bir görevler arasındadır.Kamusal sosyal hizmetler ile birlikte vatandaşlık ve hemşerilik hukuku bağlamında sosyal yardımların birlikte yer almasında engelliler dahil bu yöndeki birimlerce de karşılığını bulunmasında rol ve görevlerin açık ve net olmasını da gerekmektedir.

Belediyeler dahil sosyal adalete erişim ve "sosyal devlet" özelliğinin de parçasıdır. Sosyal adalet ve sosyal haklar açısından günümüzde sunulan kamusal sosyal hizmetleri anlamlandırmak için yetkinlik ise mesleki boyut dahil rol ve görevlerin açık ve net olmasıyla da orantılıdır. Bu durum kamusal sosyal yardımlar ile de vardır. İnsan hakları ve sosyal haklar ve de adalete erişim boyutunun engelliler dahil öncelikli karşılığı ise **Avrupa Sosyal Şartının** 15 , 14 ve de 13 .maddesi için önemli haklardandır.Belediyeler dahil hukuksal boyutu ortaya çıkarken vatandaşların/hemşerilerin eşit ve özgür kişi kılınmasına yönelik yanında olunması gibi görev, sosyal hizmetleri de taraf yapmaktadır. İnsan hakları öncelik üzere sosyal haklarla anlam yüklemesini de görev yapmaktadır.

Toplum da yoksunluk içinde kalanlar arasında ki engellilerle ilgili Çalıştay da ki panelde yer alan konuşmacılar dahil insan hakları özellikle doğal olarak ele alınmıştır. Diğer taraftan BM ötesinde bölgesel açıdan Türkiye Avrupa Konseyinin parçasıdır.Aynı zamanda Roma Hukuk sistemi içinde olup Anglo Sakson sistemi ile ayrışmaktadır.Böyle bir özellikle sosyal hakların birlikte ele alınmasını gereken Avrupa Sosyal Şartı ve boyutun hiçbir şekilde ele alınmaması ise önemli bir eksikliği ortaya çıkarmıştır.

Halbuki “**Avrupa Sosyal Şartı**”³ önemli bir sözleşmedir.Çalışma hayatı dahil sosyal haklar ve sosyal politikalar için anlam ve karşılığını aramaya yöneliktir. Aynı zamanda adalete erişim ve karşılığını bulması söz konusu çatışmaları engellemek içindir.Politika ve siyaset üretme açısından CHP ve uygulamalar açısından Belediyeler dahil herkesi taraf yapmaktadır. 2004 yılından beri uygunluk ve tutarlı olmasının yanı sıra bu sözleşmenin korunması ve geliştirilmesini de görev yapmaktadır. Bu sorumlulukla 1961 den beri var olan Avrupa Sosyal Şartının 15.maddesi ise “**Özürllüler toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve toplumsal yaşama katılma hakkına sahiptir.**” şeklinde yer almaktadır. Sağlık ve sosyal hizmetler boyutu ile ilgili 13.madde ise “**Yeterli kaynaklardan yoksun olan herkes, sosyal ve tıbbi yardım alma hakkına sahiptir.**” şeklinde ki yükümlülük diğer önemli sosyal haklardandır.

Hukukun üstünlüğü ve sosyal adalet açısından söz konusu olan **sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı** ile öne çıkan 14.madde ise temel haklar ve özgürlükler için de önceliklerdendir. 2004 yılından beri iç hukuk bir parçası olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve adil yargılama hakkı açısından öne çıkan ayrımcılık yasağı ile ilgili olarak toplumla bütünleşme ve toplum hayatına katılma konusunda özürllülerin haklarını da birlikte öne çıkarmaktadır. Çalıştırma ve çalışma hayatı ile ilgili olarak “**özürllülerin iş bulmadan yararlanması**” ve eğitim ile ilgili “**özürllü çocukların okula yerleştirilmesi,özürllü kişilerin eğitimden ve mesleki öğretimden yararlanması**” gibi haklar aynı zamanda karşılığının bulunması ve aranılması her açıdan görev yapmaktadır. Ayrıca Avrupa Konseyinde ki sosyal haklar komitesi dahil Avrupa Sosyal Şartı ayrı bir şekilde ele alırken engelliler ile ilgili ayrı bir yapılanma ve komite ise engellileri korunmak ve mücadele etmesi için önemli bir yapıdır. Savunuculuk boyutunu da içeren bu yapı söz konusu “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” ve Belediyeler de ki birimleri, anlamlı ve önemli kılarken vatandaşlara/hemşerilere karşı görevinin de değerlendirme yeridir.

(<https://www.coe.int/en/web/disability>;<https://www.coe.int/en/web/disability/committee>)

Hukuk üstünlüğü ve sosyal,hukuk ve demokratik özelliği bağlamında Avrupa Konseyinin parçası olması bağlamında engelliler dahil böyle bir yapılanma ve sosyal hakları da içeren hak eksenli boyut ve de adalete erişim açısından Çalıştay da karşılığının aranması ,mücadele edilmesi için de önemlidir. Özellikle sunulan hizmetlere kaynaklar için vergi toplamada öne çıkan merkezi yönetim açısından öncelikli görev ve sorumluluğun karşılığı sosyal hizmetler açısından halen bulunmamaktadır. Hak sahiplerine yönelik çeşitli endişeler ve nedenler aynı zamanda bilgi,uzmanlık ve de hukuka bakış içinde önemlidir.Sunulan hizmetler açısından kurallara dayalı rol ve görevlerin açık ve net olması mesleksel boyutu da önemli kılmaktadır. Doğduğu anda başlayan ve ölüme kadar söz konusu yaşam hakkı bağlamında haklara ulaşımındaki ki yöntem ve araçlar açısından sosyal hizmetler ise sağlık,eğitim,ve adalet yönetiminin parçasıdır. Çeşitli alanlarla işbirlik içinde olması ve bütünsellik içinde olması için asgari standartlara dayalı kurullarla, rol ve görevlerin açık net olmasını da gerektirmiştir. Bu bağlamda sosyal hizmetler boyutu dahil çalıştay sonrası çıktılar ve beklentileri daha da önemli ve anlamlı kılmaktadır . Rol ve görevleride önemli kılmakta olup sosyal hizmetlerin ve sosyal hakları bakışı insan eksenlikle bakışla da yansıtmaktadır. .

Hukukun üstünlüğü bağlamında sosyal devlet ve sosyal hakları anlamlandırmak açısından güçsüz ve savunmasız çocuklar,engelliler ve ailelerin sosyal koruması amacıyla öne çıkan “**sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı**”, yöntem ve araçlarını önemli kılmaktadır. Engelli çocuklar dahil 7.maddesi ise “**Çocuklar ve gençler, uğrayacakları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel korunma hakkına sahiptir.**” şeklindedir. Ayrıca 16. madde “**Toplumun temel birimi olarak aile, tam gelişmesini sağlamaya yönelik uygun sosyal, hukuksal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir.**” .2025 yılı için aile yılı olarak açıklanması bu maddeyi daha da önemlidir.

Diğer taraftan Anayasanın 2 ve 41 maddesi bağlamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş aynı zamanda Belçika vatandaşıdır.Belçika dahil Almanya da yaşayan Türk vatandaşları için benzer sosyal haklara sahip olması ve bilmesi nedeniyle Türkiye de ki engelliler

3 <https://www.anayasa.gov.tr/media/3680/avrupasosyalsarti.pdf>
<https://rm.coe.int/168047e198>

<https://www.coe.int/en/web/european-social-charter>

dahil sahip olan hakları için ayrı bir görevi insani ve teknik açıdan öne çıkarmaktadır. Sahip olan haklarının ne şekilde korunması hakları içselleştirmesi içinde önemlidir.Bu yönde bir “dava” ve mücadele ile anlam kazandırmanın yanı sıra karşılığının bulunması ve de yanında olması için özellikle 17 madde “ *Çocuklar ve gençler uygun sosyal, hukuksal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir*” şeklinde iken 23.madde ise “ *Her yaşlı insan sosyal korunma hakkına sahiptir.*” şeklinde hakların siyaset açıdan karşılığı için sosyal hizmetleri anlamlandırmayı da görev yapmaktadır.

Ancak Çalıştay’da sosyal haklar ve Avrupa Sosyal Şartının ,hukukun üstünlüğü açısından karşılığı görüldüğü paneldeki konuşmalar tarafından yeterli şekilde ele alınmamıştır. Belki zaman sınırlaması nedeniyle böyle bir eksiklik söz konusu olabilir. Bu eksiklik oturumlar içinde geçerlidir. Böyle bir eksiklikle birlikte önemli bir araç olan “bakım sigortasının” yer almış olması ise sosyal hizmetlere bakışın diğer yansımasıdır. Bakım Sigortası’ ise Avrupa Sosyal Şartının 12.maddesinde ki “*Tüm çalışanlar ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.*” şeklindeki hakkın karşılığıdır. 2004 yılından beri dikkate edilmesi gereken uygulama sosyal haklar ve bakım uygulamaları içindir. Prime dayalı sigorta sistemin parçasıdır. Sosyal dayanışma boyutu açısından hastalık sigortası ve bakım sigortası birlikteliğiyle genel sağlık sigortası için Türkiye de karşılığının halen bulunmaması sağlık hizmetini etkilemektedir. Hem sağlık hemde sosyal hizmetler ile ilgili eksiklik ise ocuklar dahil Türkiye ye halen yakışmayan durumdur..

Sosyal adalete erişim amacıyla söz konusu sağlık ve sosyal hizmetler bağlamında bakım dahil bu boyutta sunulan hizmetler ve böyle bir belirsizlik ortaya çıkarken, bakım sigortası ile ilgili bildiri de ki eksiklik halen var olan haksızlığı,adaletsizliği beslemektedir. Dolayısıyla sağlık ve özellikle adalet yönetiminin temel ayaklardan sosyal hizmetler ve de sosyal hakları yok saymak sağlık hizmetini ve de adaleti de “sakat/engellilik” yapmaktadır. Engelliler ile ilgili haklarının bu şekilde nasıl engellendiğinin somut örneğidir.

Yüzüncü yılını dolduran Türkiye Cumhuriyetinde sağlık ve sosyal yardım birlikteliği ile kurulan Bakanlıkla bir öyküyü başlatmıştır. 1960 larda ise sosyal hizmetler ve profesyonelleşme böyle bir öykünün parçasıdır.Sosyal hizmet uzmanları ve günümüzdeki sosyal çalışmacılar gibi meslekler ise sağlık hizmetinin adaletinde parçasıdır.Ancak rol ve görevlerin açık ve net olmamasıyla sosyal hizmet alanına diğer mesleklerin girmesi amacıyla 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu ile üretilen “sosyal çalışma görevlisi” veya ASDEP gibi görevler ise sosyal hizmetler ve adaletin yozlaşmasına nedendir. Türkiye de sosyal hizmetleri de içeren böyle bir öyküde engelliler dahil Avrupa Sosyal Şartının 26.maddesi ise - *Tüm çalışanlar, onurlu çalışma hakkına sahiptir.*”şeklinde yer almaktadır.Bu yönde yetkinlik/liyakat öne çıkarken devamındaki 27,28 ve de 30 .madde “*Herkes, yoksulluğa ve toplumsal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahiptir.*” şeklinde yer alırken yoksunluk kapsamında ortaya çıkan yoksullukla mücadele ve sosyal yardım boyutu diğer önemli bir konulardır. Merkezi yönetim tarafından engelliler dahil sosyal yardımlar ve bu yöndeki ödeme yöntemleri ele alındığında söz konusu Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıflarca gerçekleşmesi Avrupa Sosyal Şartı daha da önemli kılmaktadır.

Engelliler dahil yaşamda tutunması amacıyla sosyal yardımlara erişim için özel hukuk kapsamında oluşturulan Vakıflarca ortaya çıkan hukuksal sorun ve bakış halen süre gelmektedir. Kamu yararı ilkesi ve eşitlik ilkelerine rağmen engelliler dahil sahip olan hakların insan ve sosyal haklarından karşılığı bulamaması aynı zamanda çeşitli keyfiliklere nedendir.Sosyal adalet adına çeşitli şekilde sosyal yardım ihtiyacı duyan hak sahiplerine ulaşmayı da engellemektedir. Sosyal yardımların “sadaka” veya “sadakalaştırma” şeklinde bir uygulama Avrupa Sosyal Şartına rağmen söz konusudur. Bu yönde bir araçsallaşma söz konusudur.Hayırseverlik veya yardımseverliğin sosyal hizmetler zannedilmesiyle oluşan hakları engellemek gibi bir görev, çalıştayı ve adalete erişim içinde önemli bir bilgi kaynağıdır. Beklenti yerine halen sahip olan hakların teknik ve hukuksal açıdan karşılığı için bu yönde bir eylemsizlik hali de söz konusudur.

Özellikle İzmir Selçuk da, beş çocuğun yanarak yaşamdan kopartılması en acıtıcı örnek olup halen sosyal hizmetlerin de en dip noktalardandır. Bu acıtıcı duruma karşı sessizlik ise diğer acıtıcı durum olup çocuklar ve insanlığa bakışı da yansıtmaktadır.Çocuklar dahil güçsüz ve savunmasız arasındaki engellilere bakış içinde örnek olup buna yönelik ortaklık halen süre gelmektedir. Ayrıca kaynağını vergiden alan kamusal sosyal yardımların kamu hukuk kapsamında ele alınmasıyla

ortaya çıkan durum aynı zamanda çocuklar dahil 5 milyona yakın aile ise Vakıf ve Kaymakamlığın vesayetindedir.Çaresizlik ve araçsallaşma ile “sosyal yardım toplumu” bir şekilde oluşturulurken , seçmenlerin karar vermesini de doğal olarak belirlemektedir.

Bu ilişki ve yapı, Belediye ve uygulamaları da doğal olarak etkilemektedir.Merkezi yönetimdeki mali gücün büyüklüğü ile birlikte 2025 yılında 200 Milyar TL yoksullukla mücadele kapsamındadır. Özel hukuk kapsamında ki Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakıfları olmak üzere 400 Milyar TL ‘ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafında da harcaması da öngörülmüştür.5 Milyona yakın İzmir İline ise sosyal yardım ve sosyal hizmetler açısından en az 20 Milyar TL harcamayı öngörmek mümkündür. Engellilerin belirlenmesi dahil çeşitli türlere yönelik ödemeler dışında İzBB tarafından 2025 yılı için söz konusu sosyal yardım adına 4 milyar TL harcamada ayrıca öngörülmektedir.Bu büyüklük ve yapı ele alındığında Belediyeler tarafından yapılan sosyal yardımları da etkisiz yapabilmektedir.Sosyal belediyeciliğin karşılığında engellemektedir. Oluşan bu kargaşa ve sahip olan haklara rağmen hukuksal sorunları çözümlenmesi de beklenmektedir. Öncelikle engellilerin sosyal yardımlar dahil böyle bir araçsallaşmasının engellenmesi gibi görev çalıştay ve yer alan bilgileride önemli kılmaktadır.

Engelliler dahil İzmir için politika geliştirmede İzBB'nin İzmir Planlama Ajansı tarafından “*Geleceğin Engelli Dostu Kentlerine Dünyadan İyi Uygulama Örnekleri*” çalışması Çalıştay içinde önemli bilgi kaynağıdır.Genelde imar çalışmalarına odaklanan İZPA tarafından engelliler ile ilgili 400 uygulama medelinin ele alındığı da görülmektedir.İnsan sağlığı olmak üzere çevre,hayvan ve birlikte oluşan katagori vede kapsayıcı olarak çevre sağlığı;erişebilirlik;katılımcılık ve temel ihtiyaçlar başlığı altında önemli bir çalışmadır. BM kapsamındaki örnekler dahil çeşitli çeşitli modellere yer verilmektedir.Akademik bir özellikte kazandırılmıştır.Görüleceği gibi ülkeler arasında ABD de 2; Hırvatistan 1; Yunanistan dan 1;Almanya'dan 5;Kongo'dan 1;İspanya'dan 2;; Hindistan'dan 3;Güney Kore'den 1;İran'dan 1; Nijerya'dan 1; Kanada'dan 1;Endonezya'dan 1;Gine'den 1;Meksika'dan 2;Malezya'dan 1;Kenya'dan 1 modeller önemli güzel örneklerden. İzmir olmak üzere Türkiye için benzer uygulamalara yardım eden bu çalışmada kaynaklık yapan veri tabanı ve bağlantılarla ilgili ile bilgiler 14-15. sayfalardadır.

Görüleceği gibi 39 veri tabanı arasında ki “*Birleşmiş Milletler;Engelli Hakları Sözleşmesi ve Buna Bağlı uygulama raporları*”;“*Dünya Sağlık Örgütü;Engellilik ve sağlık temalı projeler,İyi uygulama kılavuzları*”;“*Dünya Bankası;Engellilerin ekonomik ve sosyal hayatta entegrasyonu*”;“*UNİCEF:Engelli Çocukların Eğitimi Sağlığa Sosyal Haklara Erişimi*”; gibi bilgilerin yanı sıra Avrupa Komisyonundan alınan kaynaklar bu modeller değerli bilgiler arasındadır.

Ancak sosyal antlaşma olan Avrupa Sosyal Şartı açısından Avrupa Konseyinin Sosyal Haklar ile ilgili yapı (*The European Social Charter*) ve Avrupa Sosyal Haklar Komitesi (*European Committee of Social Rights*) ” yanı sıra “ Engelliler Hakkı (*Rights of persons with disabilities*) ve Engelli Hakları Uzmanlarından Oluşan Geçici Komite (-*Ad Hoc Committee of experts on the Rights of Persons with Disabilities (CAHDPH)*) şeklindeki yapılar Türkiye içinde önemli kurumlardır. Bu yapılar tarafında Avrupa Konseyi Stratejisi Belgesi olmak üzere çeşitli karar ve raporlamalar engelliler içinde yayımlanmaktadır. Avrupa'nın sosyal antlaşması bağlamında engelliler dahil sosyal haklar Türkiye içinde geçerli ve öncelikli bilgilerdendir. Ancak engelliler ve hakları ile ilgili bu bilgi ve kararların bu çalışma yer almadığı da görülmektedir. Sağlık ve sosyal hizmetler gibi uygulamaya yönelik karşılığını bulmasını engellemektedir. Aynı zamanda hak savunuculuk boyutu açısından önemli eksiklidir.

Özellikle Almanya,İspanya,Hırvatistan,Yunanistan da engelliler dahil sahip oldukları benzer haklar, İzmir ve Türkiye de yaşayanlar içinde geçerli ve önceliklidir.İzmir Tire ve Kiraz da yaşayanların benzer haklara ve benzer uygulamaların hedeflenmesi aynı zamanda bu eksikliği yansıtmaktadır.Halen engellilerin korunmasına yönelik Avrupa Sosyal Şartı'nın 15 maddesi dahil sosyal korumaya yönelik uygulamaların halen karşılığının bulunmaması hem Çalıştay hem de İZPA tarafından hazırlanan çalışmayı daha da önemli kılmaktadır. Akademik özellikle birlikte AB Projeleri için mali kaynak ve işbirlik için Avrupa Konseyi ile ilgili boyutun da birlikte ele alınması sizin görevinizi daha da anlamlı ve önemli kılmaktadır.

Diğer taraftan yönetsel ve hukuksal bağlamda doğru bilgi ve doğru gerçeklikle orantılı olarak bilim dahil araçsallaştırma, politikayı ve de siyaseti de birlikte tüm alanları etkilemektedir. Hukukun üstünlüğü ve insan hakları olmak üzere sosyal hakların hukuksal dahil korunması, güçlü bir şekilde savunulmasını da gerektirmektedir. Ancak bunun yerine ama ve fakat'lara sığınarak süre gelen eylemsizlik veya sessizlikle birlikte kararsızlık hali ise önemli bir etkidir. Sağlığında bir parçası olan sosyal hizmetler ve sosyal yardım gibi asli görevlerle ilgili süreklilik yerine genelde proje ve çeşitli etkinlikler geçiştirilmektedir. Böyle bir araçsallaştırma da, çalışanlar için yetkinliği aranılması ve orantılı bakış ise önemli bir sorun kaynağı olabilmektedir. Hukukun üstünlüğü ve Anayasanın 128 ve 137 maddesi böyle bir görevi de öne çıkarmaktadır. Özellikle de engellilerin güçlü bir şekilde haklarının korunması yerine sosyal hizmetlerden yararlanma ve sosyal yardım gibi şimdiye kadar sahip olan haklara yönelik erişim ve işlerlik bu şekilde de kazandırılmamaktadır. Araçsallaştırmaya her açıdan yardımcı olabilmektedir.

Haklarını güçlü bir şekilde korumak gibi "amaç" yerine "iş" olarak geçiştirilmesi araçsallaşmayı sürekli yapmaktadır. Engelliler dahil ilgili komite ve Avrupa Konseyindeki Sosyal haklar Komitesine yönelik başvurunun halen yapılmaması da ki sessiz ise halen süre gelmektedir. Sanki Türkiye de haklara erişimde her hangi bir sorun ve mağduriyet olmadığı gibi bir görüntü ortaya çıkmakta olup gerçeklerle de örtüş(e)mektedir. Güçlü bir şekilde hak savunuculuğa orantılı olarak bu yönde ki görev ve sorumluluk, her açıdan da perdelenmektedir. Beklentiler ise "meli, malılar" şeklindeki söylem düzeyinde de kalabilmektedir. Bu durum engelli çocuklar dahil özellikle öne çıkan Avrupa Sosyal Şartının 7. maddesi ve BM Çocuk Haklarının içselleştirilmesine de orantılıdır. Özellikle 2005 yılından beri çocukların korunması adına öne çıkan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve uygulamalar süre gelen bakışında yansımaktadır.

Çocukların üstün yararı ilkesinin ve esenliği her alanda gözetilmesi ile ilgili ÇKK' ⁴nun 4.6. ve kamu görevlileri ile ilgili 44. maddesinin dikkate edilmemesi ,sahip olan hakların engellenmesi diğer önemli nedendir. Sağlık ve adaleti de etkilemektedir. Bu boyutların birlikte ele alınmasını da görev yapmaktadır. 2005 yılında ÇKK kapsamında ayrıca sosyal ortam ve yaşam koşullar açısından öne çıkarılan "sosyal çalışma görevlisi" gibi garabet bir görevi üretmiştir. Sosyal çalışmacıların ,psikolog, sosyolog, PDR gibi kendi meslekleri dışında benzer şekilde yetkilenmesi ve dünyada karşılığı olmayan bir görev halen sosyal hizmetlerin ve de diğer ilgili alanların da yozlaşmasına nedendir. Sosyal hizmet adına söz konusu araçsallaşma ,sağlık hizmetinde hekimlerin yeterli şekilde olmaması nedeniyle veterinerlerin benzer yetki ve görev sahip olduğu bir durumdur. Sosyal hizmetleri ve de sağlık hizmetini adalet ile birlikte zedelemektedir.

Hak sahiplerine yönelik insan hakları ile ilgili sosyal çalışmacılar aynı zamanda zekat memurluğuna indirgenmektedir. Ya hayırseverlik ya da yardımseverliğe bakış ve kapasite ile 2004 yılından beri insan hakları ve sosyal haklara karşı bir "çatışma" durumu yurttaşlık/hemşerilik için halen süre gelmektedir. Seçmenleri ve siyaseti de etkilemektedir. Başta merkezi yönetim dahil taraf olması bağlamında Avrupa Sosyal Şartında ki körleşme aynı zamanda önemli bir sakatlık halidir. Bakıp ama görmeyenlerle engellilerin, kamusal açıdan engellenmesi de olağanlaşmıştır. Halbuki sahip olan haklar açısından en azından hukuksal dahil bu yönde pilot çalışmalar için bir çabanın olmaması aslında bu sürecin ve önemli bir endişe kaynağıdır. Aktörlerle birlikte süreklilik yaşatılan sorunun temel kaynağıdır.

Engelliler dahil sahip olan hak sahipleri engellemeye yönelik bilgi eksiklikler veya dikkat edilmemesi hem merkezi hemde yerel yönetsel açıdan çeşitli keyfilikler de doğal olarak beslemektedir. Hukuksal boyut dahil oksimorun durum ve likayat/yetkilik aranmak yerine bir "iş" yapılarak geçiştirilmesi kalite dahil sunulan hizmetleri verimsiz de kılabilir. Mesleksi onurlarda ötelenebilmektedir. Kamusal açıdan sosyal hizmetlerin zannedildiği bakış ve kamusal sosyal yardımlardaki hukuksal boyutun göz ardı edilmesiyle evrensel sosyal haklardan uzaklaşması bu bakışla her alanı da doğal olarak etkilemektedir. Böylece öne çıkan "post hayırseverlik" veya "post yardımseverlik" halen sosyal hizmetler zannedilmektedir. Rol ve görevlerin açık ve net olmaması ve asgari standartlara dayalı evrensel kurallar yerine kendine özgü kurallarla yetkinlik aslında sosyal hizmetleri ve belediyeler açısından dillenlendirilen "sosyal belediye"nin karşılığını bulmasını da engellemektedir. Hakların korunması ve karşılığının bulunması

ve aranılması yerine böyle bir araçsallaşma ile üstlenilen görevin yerine getirilmemesi için sorumlu görevlilerin „sorumluz kılması gibi amaç ise herşeyinde önünde olabilmektedir. Aynı zamanda bürokratik beceri ve keyfiliklerle haklar açısından çatışmalara etkendir. Ayrımcılık ve ötekileştirme ve kimlikleri beslemektedir.Eşitlilik ve kamu yararı ilkesi açısından sorunun da diğer bir parçası olup siyasal tercihleri de birlikte belirlemektedir.

Dolayısıyla kurallara rağmen yönetsel ve insan kaynakları sorunlara karşı mücadele etmekte önemlidir.Hukukun üstünlüğüne rağmen engelliler dahil haklarının engellenmesine yönelik yetki ve yetkinliğe orantılı olarak insan hakları ve sosyal haklar açısından ortaya çıkan endişeleri ortadan kaldırmayı görev yapmaktadır.Öncelikle Avrupa Sosyal Şartı da engelliler için öne çıkan 15 ve 13,14. maddeler ele alındığında kamusal hizmetler bağlamında sunulan sosyal hizmetler için asli görev olarak sosyal çalışmacıların yer alması Anayasa ve hukukun üstünlüğü açısından önceliklidir.Ancak ve halen psikolog,sosyolog gibi kendi meslekleri dışındakiler tarafından ödeme dahil yapılan işlemler ile hak sahiplerine yönelik keyfilikler ve ortaya çıkan hukuksal durum halen süre gelmektedir.

Anayasanın 128 ve 137. maddesine rağmen mesleksi ve bilimsel alanlara yapılan saldırıların olağanlaşması , engelliler ve çocukların geleceğini etkilemektedir.Aynı zamanda çeşitli mağduriyetlere neden olunması aynı zamanda Türk Ceza Kanunu açısından karşılığının aranılmasını zorunlu kılmaktadır. Söz konusu hak ihlallerine rağmen cezasızlık hali siyaset dahil keyfilikleri de beslemektedir.Toplumun vicdanı olan çocuklar dahil görev ihmal gibi ortaya çıkan durumun halen TCK açısından karşılığı ise aranılmamakta olup çeşitli endişe ve kaygılara ve de belirsizliklere de neden olabilmektedir.Diğer taraftan bu durum , duygu ve felsefe ile adanmışlık, hakların içselleştirilmesiyle de doğrudan orantılıdır.Hukukun üstünlüğü bağlamında doğru bilgi ve doğru gerçekliklerle çatışma içinde olması ve içselleştirilmemiş haklar ve araçsallaşma, haksızlık ve adaletsizliği olağanlaştırmaktadır. Toplumsal karşılığını da bu şekilde bulamamaktadır.

Halen merkezi yönetim veya yerel yönetimlerde ki sosyal hizmetler ile ilgili sorumlu birimlerde sosyal hizmetler konusunda yetkinliğin de özellikle aranılmaması ve keyfilikler aslında engelliler dahil sosyal hakları açıkça engellemektedir.Bu yönde oluşan kargaşa ve keyfiliklere neden olan aktörler ise sorunun bir parçasıdır. Çözüm ve mücadeleyi de zorlaştırmaktadır. İnsan hakları ve sosyal haklar için öne çıkan sosyal hizmetlerin evrensel ilke ve değerler dayalı amaç yerine “iş” yapmak kuralsızlıkları da üretebilmektedir.Sosyal hizmetler adına her alanda ki araçsallaştırmayı aşmak için hukuksal olmak üzere ayrı bir mücadeleyi gerekmektedir.Sözde değil güçlü bir hak savunuculuk için bilimsel açıdan bilim ve doğru bilgiye karşı saygı ise önceliklidir.

Engelliler ile ilgili Çalıştay bağlamında söz konusu Büyükşehir Belediyelerinde sosyal hizmetler daire başkanlığında Eskişehir dışında sosyal hizmet konusunda eğitim almamış kişilerin yer aldığı da görülmektedir..Bunların arasında veteriner dahil diğer meslekler tarafından sosyal hizmetlerin gerçekleştirilmesi de oldukça düşündürücüdür. Liyakat boyutu gibi özene bağlı olarak sosyal hizmetlerin her alan da uzaklaşılmasının da somut örneği olabilmektedir.Sunulan sağlık hizmetini ve adaleti de etkilemektedir. Hukukun üstünlüğü bağlamında sözleşmeler ve kurallar yerine araçsallaşma ile ”sosyal belediye” den bahsetmek oldukça zordur. Sosyal haklar ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı açısından engelliler ve çocuklar dahil yurttaşların/hemşerilerin karşılığını ise halen bul(a)mamaktadır.

Kamusal sosyal hizmetlerdeki rol ve görevler açık ve net olmamasıyla Sosyal ve Hukuk Devlet özelliği ve hukukun üstünlüğünü de zedelemektedir. Avrupa Sosyal Şartı ve sahip olan haklarının halen nasıl bu şekilde ele alınmaması ve engellenmesi Çalıştay ve çözümleri bu açıdan daha da önemli ve anlamlı kılmaktadır.Çeşitli çıktılar ile öne çıkan beklentiler yerine ortaya çıkan hukuksal sorunlar dahil gereği için eylem içinde olunması ise önceliklerdendir.Gerçekçidir. Çözümlere yönelik çeşitli etkinlikler arasında geçiştirmeler ise çalıştayları araçsallaştırabilmektedir. Soruna etken olan aktörlerle çözüm aranılması aynı zamanda umutların her açıdan körelmesi de neden olabilmektedir.Halbuki insan hakları ve sosyal haklar açısından bu görev sosyal hizmetlerin karşılığının bulunmasını öncelik yapmaktadır. Ancak rol ve görevlerin açık ve net olmamasıyla yoğun bir araçsallaştırmayı aşabilmek için ayrı çabayı gerekmektedir. Başta çocuklar dahil engellilere yönelik toplumsal yanıtmanın , hukuksal boyut dahil Avrupa Sosyal Şartı açısından bu

yöndeki saygı ile onarılması aynı zamanda hukukun üstünlüğü içinde yardımcı olabilecektir.
20.2.2025

SHU Nihat Tarımeri